

IN MEMORIAM

ПРОФЕСОР БРАНКО ВУЈОВИЋ (1935–2017)

Када сам се пре двадесет и више година, након радног века, одселио ван Београда, моји сусрети са Бранком Вујовићем били су само у домену случајности. Живот је учинио своје, Бранко је наставио нови пут, посветио се педагошком раду и природно, и на том пољу досегао највиши могући ниво, као и у теорији и пракси заштите споменичког наслеђа.

И данас, када више није са нама, једноставно се намеће питање како је Бранко Вујовић читавог радног века тежио ка потпуној индивидуалности и самосталности, а детињство и дечаштво провео у мноштву, у дисциплини полазника, васпитаника Суворовске школе у Курску, и Војне академије у Москви. Објашњење је једноставно, у његовој индивидуалној премоћи да се издвоји из средине, ма каква она била, да себи одреди лични статус у њој, а посебно, да све што замисли, дисциплиновано и спроведе. Као директна потврда, нека послужи навод из његовог писма редакцији Радио Београда, када је желео [...] *да поверим своје доживљаје, недоумице и гледишта, као сведочења о једном времену у којем сам живео, настојао да сачувам свој идентитет и људску самосвојност*. И управо о томе је реч, о тој самосвојности. Што се мене тиче, зато што је то приватна ствар, ја не осећам дужност и обавезу, ја осећам жељу и потребу, да о тој Бранковој самосвојности кажем неку реч. Не због нашег односа, не и због њега, већ искључиво у име онога што је радио, како је радио и што је урадио! Све што је радио, а много је радио, све што је остварио, а много је остварио, израз је те његове самосвојности. Све што је од њега зависило – он је остварио, све што је замислио, без других учесника, он је, такође, остварио. Он је стварао и начин извршења, методологију, и пласирање, он је бирао теме и пројекте, његов рад није остао у фиокама и досјеима, он је презентован тако да данас можемо да посегнемо за његовим споменицима и Београда и дела Србије, и нама се отварају његове карте, фотографије,

текстови и обавештајна средства као извори из његових публикација. Да наведем да ће приказ његовог стваралаштва, било на споменичком наслеђу, педагошком раду или публикавању обрадити неки други посленици. Што би рекао књижевник Лаза Лазаревић, *Ово је мој њрилоі*. Уосталом, све је детаљно наведено у његовој исповести у књизи о којој ће бити речи. Ја говорим само о периоду заједничког живота и теренског рада, о појави и стварању првих јавних публикација. Све се може пратити, од начина на који се 1944. у деветој години укрцао у авион на подгоричком аеродрому, добровољног јављања у Београду за пут у Русију, када други десетогошњаци чекају деде и бабе да их врате кући. Од тада, траје једна непрекинута нит тражења непознатог, било догађања или сазнања, тек, једна невероватна радозналост, не баш својствена томе узрасту уколико није децја игра. А није. У обе војне установе у Русији, у Курску нижој и у Москви вишој академији, како сам наводи, тежило се ка широком образовању, па је, наравно, осим војних наука питомцима омогућавано и опште образовање, како сам каже: *Учили су нас и лејим манирима, имали смо обавезне часове класичних ијара (валцер, танго, фоксџрој, њолка, чардаш, мазурка иџг.), а њосџојале су и секције из разних области уметњичкој стваралаштџива, њрема којима смо се мојли добровољно ојределиџи, ња нам је стџављен на расџолаџање адекватџан њросџор, маџеријал, инсџтрументџни и одџоварајуџи њедаџози за њоједине уметњичке њране (ликовна уметњосџи, музика, драмска уметњосџи)*. Тиме се и објашњава онај спој војне систематичности и прецизности, коју је применио у савладавању материјалне (споменичко наслеђе) и духовне (педагошки рад) у каснијем професионалном опредељењу. И ту је још једна претходна потврда, оно што је од њега зависило, оно што је замислио, Бранко је и остварио. Прекид студија на Позоришној академији, одсек режија, за њега остаје болна чињеница. Много је волео позориште, али се показало да много тога зависи од актера, глумца на оцењивачким представама.

*

Бранка сам упознао 1956. године у новобеоградском Студентском граду, где је и њему, и другим повратницима из Русије, након завршеног школовања, у јеку спора са Совјетским савезом, југословенска влада обезбедила оптималне услове становања, издржавања и школовања. И док су сви његови другови, у потпуности окренути спорту и борилачким вештинама, наравно као војни питомци, чак су међу њима били и државни рекордери, Бранко Вујовић уписује паралелно Историју уметности и Позоришну академију. И ту је

превагнуо његов индивидуални однос, не физичко, него спиритуално, у сваком случају, сфера и ликовне и позоришне културе. И ту се може наслутити његов животни смер: не сликар извршилац, не позоришни глумац него режисер као стваралац, а то је креација која се преноси на друге. И када се касније буде бавио заштитом споменичког наслеђа, водио тимове и организационе јединице, и када буде предавао уметност на Академији за примењену уметност, остаће поштовање тог његовог предзнака – нешто уобличавати, нешто стварати и нешто преносити на друге. У сваком случају, то што ствара, мора се учинити доступним, мора се поделити, иначе, остаје анонимно.

*

Да се представим као хроничар, ја сам се од студентских дана познавао и дружио са Бранком Вујовићем, и у Студентском граду и на Катедри за историју уметности Филозофског факултета, касније смо се обојица, скоро истовремено, запослили у Заводу за заштиту споменика културе града Београда, а једно време смо заједно и становали, а још касније су се дружиле и наше породице. Да наставим са његовом индивидуалношћу, Бранко се запослио у Заводу (након годину дана рада у црногорском министарству за културу), у време када су сви споменички фондови: археологије, етнологије, архитектуре, урбанизма, и покретни и непокретни били већ покривени стручним сарадницима, искусним или мање искусним, тако да се Бранко определио за онај споменички фонд, до тада и запостављан и ирелевантан. Био је то споменички фонд који је настао у периоду турске владавине, онај,

који је био лимитиран српским средњим веком са једне, а са друге стране уметношћу Карађорђевој и Милошевој Србије. Бар на подручју Београда, у које се укључује околина Смедерева, Шапца, Лазаревца, Младеновца и других насеља које је Завод покривао, по уговору и по надлежности, Бранко је овај фонд афирмисао кроз његово инвентарисање, фотографисање, и посебно, афирмацију његовим публиковањем. Од откривања чињеница да су Срби и у турском периоду стварали материјалне изразе своје вере и свога постојања, до њихове сликовне представе и доступности, искључиви је допринос Бранка Вујовића. Искључиво, и на сваком нивоу независности. Сам је научио да чита црквенословенски и старословенски, сам је фотографисао, сам је возио и обилазио терене, и на крају је свој рад публиковањем заокружио. На ликовној култури периода Карађорђевој и Милошевој Србије, одбранио је и докторску дисертацију код професора Дејана Медаковића. Осим посебно значајних тема, заокружених процесом инвентарисања, стручне обраде и публиковања као што су Бранковина, Црквени споменици (објекти и покретни уметнички мобилијар), каталожски прегледи уметничких збирки породице Флегел, Петра Поповића, Јеврема Грујића и других, посебно значајно је публиковање синтезе целокупног споменичког наслеђа Београда, које је објавио 1994. године под насловом *Београд у прошлости и садашњости*, а поновио 2003. године под називом *Београд, културна ризница*. Како то и иначе бива, и после одласка из Завода, бавио се проучавањем наслеђа других региона, посебно Неготинске Крајине, а узгред, значајна тема његовог интересовања били су предмети уметности примењени на архитектонским, грађевинским и меморијалним објектима. Постао је предавач на Академији примењених уметности, касније и њен ректор. Иако су наше људске и професионалне судбине дуго текле паралелно, иако се на први поглед чини да су могућа гаранција за оцену његових личних схватања и професионалних опредељења, ипак нису у потпуној, и временској и људској димензији довољно мериторне да дају потпуни суд о Бранковој личности. Постоји могућа дистанца између онога што пласирам као своје сећање и осећање, и онога што је сам осећао и доживљавао на својим *раскршћима*, како је забележено у његовој интимној исповести у књизи „Раскршћа Бранка Вујовића”, коју је 2003. објавио Милош Јевтић, а ауторизовао Б. Вујовић. Очигледно да је од понуде Радио Београда 1999. до реализације разговора 2002. године, или, како Бранко наводи, од краја једног до почетка другог века, за три године, протекло у систематском

(што личи на Бранка) припремању за овај јавни наступ. Посебно када је реч о његовом раду, оцени времена и аналитичкој оцени тог времена и уметности која је настајала у том времену, види се ерудиција која се морала и синтетизовати и припремати у дужем периоду. Сасвим је очигледно да је имао у виду публиковање својих одговора у емисији Радио Београда, па је своје ставове и мишљења, темељито припремио, и оне данас остају као његов духовни и теоријски тестамент, поред оног што је до тада написао и објавио. У свему што је радио није било случајности, већ дубока систематска припремљеност како ништа не би било произвољно, само виши степен и већа одговорност за она обавештења која даје; веће обавезе према ономе коме се обраћа, а у конкретном случају, то су слушаоци а потом читаоци Радио Београда, и тада популарни циклус „Гост другог програма”. Да наставим о његовим ауторизованим оценама као опште полазиште сопственог формирања, не његове личности, за коју нисам компетентан, него за његов стваралачки однос према уметности у њеним појавним облицима: споменицима историје и културе, књигама, меморијалним споменицима и црквама, примењеној уметности, сажетије, према уметности уопште. Издваја се синтез личног интегритета, као природно наслеђеног, и онога што зовемо лично надградњом, оствареном школовањем и усавршавањем. У Бранковом животу и у Бранковом делу нема никакве условности: када се укрцава у авион у Подгорици, када се добровољно јавља за нови пут у Русију, то је Бранко Вујовић, то је само његова одлука, такав ће остати до краја, вредан, систематичан, самосвојан и остварен. Само са великих временским турбуленцијама.

И на крају, иако се друштвеним и педагошким радом бавио у другој половини радног века, институција у којој је радио и коју је једно време водио, могла је мериторније да подсети на његову улогу и допринос. Служба за споменичко наслеђе, само зато јер је у њој остао од почетка радног века до краја живота, одаје пошту и подсећа на Бранка Вујовића. Био је посвећен посленик, руководиоца и надасве остварен по резултатима и доприносима у овој грани савремене науке. Посебно у грани која идентификује нацију, државу и тло на којем је настала. *По називу, она њој стоји. Зато је стоји. А њој је и више од културе и историје.*

Београд, августа 2018.

Милојко Р. Гордић
историчар уметности у пензији